

डॉ.मधुकरराव वासनिक पी.डब्लु.एस.कला व वाणिज्य महाविद्यालय, नागपूर-२६.

समाजशास्त्र विभाग

बी.ए.तृतीय वर्ष

भारतीय समाज प्रश्न आणि समस्या

डॉ. कमलाकर पी.
तागडे
विभाग प्रमुख

दिनांक १८ /०४/२०२०

मनोहर भी.येरकलवार
सहायक प्राध्यापक

सामाजिक समस्या

भ्रष्टाचार

भ्रष्टाचार

भ्रष्टाचाराचा अर्थ

भ्रष्टाचार हा व्यक्तिगत किंवा सामुहिक प्रकारचा असतो. राजकारणी, अधिकारी, पोलिस त्याचप्रमाणे इतर व्यापारी, उद्योपती इत्यादी लोक व्यक्तिगत किंवा सामुहिक पद्धतीने भ्रष्टाचार करतात. पांढरपेशी गुन्हा देखील एक प्रकारचा भ्रष्टाचार होय

व्याख्या १. इलियट आणि मेरिल-

‘प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष लाभ मिळविण्याच्या हेतूने जाणीवपूर्वक निश्चित कर्तव्याचे पालन न करणे म्हणजे भ्रष्टाचार होय’

२. रॉबर्ट-सी.ब्रूक्स -

‘कोणत्याही प्रकारचा प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष व्यक्तिगत फायदा मिळविण्याकरिता जाणीवपूर्वक प्रदत्त कर्तव्याचे पालन न करणे म्हणजे राजकीय भ्रष्टाचार होय. भ्रष्टाचार हा नेहमी कोणत्याही स्पष्ट अथवा अस्पष्ट फायद्याकरिता कायदा आणि समाजाच्या विरोधात केला जातो.’

भ्रष्टाचाराचे प्रकार

- राजकीय क्षेत्रातील भ्रष्टाचार
- प्रशासकीय क्षेत्रात भ्रष्टाचार
- आर्थिक क्षेत्रात भ्रष्टाचार
- सामाजिक क्षेत्रातील भ्रष्टाचार
- धार्मिक क्षेत्रातील भ्रष्टाचार
- व्यक्तिगत भ्रष्टाचार
- शैक्षणिक क्षेत्रातील भ्रष्टाचार
- वैद्यकीय क्षेत्रातील भ्रष्टाचार

भ्रष्टाचाराची कारणे

१. राजकीय संस्थांचे विस्तृत क्षेत्र
२. मोठे व्यापारी आणि राजकीय नेत्यांचे गठबंधन
३. लोकशाही शासनामध्ये पक्षाच्या लोकांना सार्वजनिक पदे देणे
४. शासनाचे व्यापक कार्यक्षेत्र
५. मूल्यांमध्ये परिवर्तन
६. मौद्रिक व्यवस्थेचा विस्तार
७. भ्रष्टाचाराचे निर्मूलन करणाऱ्या सक्षम संघटनांचा अभाव

भ्रष्टाचार चे परिणाम

- ❖ आर्थिक विकासावर वाईट परिणाम
- ❖ कायदा व्यवस्थेवर परिणाम
- ❖ नैतिक अधःपतन
- ❖ प्रशासनावरील विश्वास कमी होतो
- ❖ अकार्यक्षमता
- ❖ आरोग्यावर परिणाम
- ❖ काळापैसा
- ❖ गुन्हेगारी प्रवृत्तीस प्रोत्साहन
- ❖ आर्थिक विषमता

भ्रष्टाचार रोखण्याचे उपाय

- ✓ आदर्श शिक्षणाचा प्रसार
- ✓ राजकीय पक्षांचा नैतिक स्तर उंचावणे
- ✓ व्यापार आणि उद्योग क्षेत्रातील कायदे कठोरपणे लागू करणे
- ✓ शासकीय कार्यात सुधारणा
- ✓ पोलीस विभागात सुधारणा
- ✓ न्यायालय क्षेत्रात सुधारणा
- ✓ भ्रष्टाचार्यास कठोर शिक्षा
- ✓ भ्रष्टाचार विरोधी संघटनांची स्थापना

संदर्भ- आगलावे, प्रदीप (२०१८), 'भारतीय समाज संरचनात्मक प्रश्न आणि सामाजिक समस्या', श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.

धन्यवाद